

<http://www.israelsmisjonen.no/ressurser/materiell/prekenverksted>

1. søndag i fastetiden - 10.mars 2019

Prekentekest: Matt 26,36-45

Lesetekst I: 2 Sam 12,1-10

Lesetekst II: Hebr 5,7-9

Fra lovsang til dødsangst

Forut for dagens tekst leser vi at Jesus og disiplene har avsluttet påskemåltidet med å synge «lovsangen» (Matt 26,30), det vil si andre del (Sal 115-118) av de såkalte hallel-salmene 113-118. Sal 118 avsluttes slik: «Du er min Gud, jeg takker deg, min Gud, jeg opphøyer deg. Takk Herren for han er god, evig varer hans miskunn» (v. 28-29). Til tross for Jesu forestående død, avsluttes det siste måltid med ham med lovprisning på leppene. Fra nattverdsalen vandrer Jesus og disiplene ut i nattmørket; de går ut en av byportene i Jerusalem, ned Kedrondalen, og kommer til olivenlunden ved foten av Oljeberget, Getsemane. Det er sterke, dramatiske kontraster mellom de to stedene, mellom stedet der Jesus hadde holdt sitt siste måltid med disiplene og under måltidet hadde innstiftet nattverden, og Getsemanehagen. På få minutter er alt blitt annerledes: Lovsangen, lyset, gleden, fellesskapet i nattverden avløses av natteskygger og knugende mørke, av Mesterens sorg og smerte og dødsangst, av disipler som svikter ham.

Getsemanehagens motbilde: Paradishagen

I tillegg til motsetningen mellom nattverdets festsal og Getsemanehagen der mørket ruger og knuger, er det en annen motsetning Getsemane-hagen ofte blir sett i, som et motbilde: hagen det fortelles om helt i begynnelsen av vår Bibel, Paradisets hage, hagen der mennesket levde i udelt kontakt med Gud – inntil mennesket ikke ville være under Guds herredømme, men ville være selvstyrt og selvbestemt, og som straff for sin selvrådighet drives ut av hagen. Men her er en som treffer det motsatte valg av menneskets valg i paradishagen, der egenviljen seiret: Her, i Getsemane, seirer Guds vilje, og når Jesus kommer fra sin bønnekamp, blir mørket splittet av lyset.

Olivenpressen – Jesus presses og knuses

Getsemane heter på hebraisk Gat Shomim, et navn som betyr 'olivenpresse'. Det var på Jesu tid trolig minst én, kanskje flere olivenpresser der, det ble altså produsert olivenolje. Når vi vet hva Jesus skulle gjennom-lide i Getsemane, blir det noe symbolsk i dette at det på Jesu tid var olivenoljeproduksjon her. For å utvinne olje av oliventreets frukter – olje som ble brukt til matolje eller belysning eller medisin – ble det brukt en stokk som ovenfra presset mot små kurver med oliven. For å utvinne mest mulig olivenolje ble det etter hvert hengt vekter på stokken slik at olivenen ble helt knust. Slik blir dette en illustrasjon på hvorledes Jesus ble knust da han var «tynget til døden av sorg». Oljen var også salvingsolje som kongene ble salvet med. I Getsemane er det Kristus, den salvede, som gir seg hen «til liv for verden» (Joh 6,51).

Kampen Jesus måtte utkjempet alene

Jesus ber åtte disiplene sine sette seg ned og vente på ham i utgangen av hagen mens han selv går inn i hagen for å be. Men sine nærmeste disipler – trekløveret Peter, Jakob og Johannes – trekker Jesus inn i dramaet som forestår. De skal følge Mesteren inn i hans strid og være vitner til hans kamp. Men Jesus lar det være en fysisk avstand mellom seg og sine følgesvenner: «Han gikk fram

et lite stykke» (v. 39). Lukas uttrykker det slik: Jesus «slet seg» fra disiplene (Luk 22,41). Formuleringen sier noe om hvor uendelig tungt det var for Jesus å skilles fra sine nærmeste venner i denne stunden. Det ville vært godt for ham å ha noen som var ham ganske nær i kampen han var kommet for å kjempe, noen som kunne ta del med ham i angsten og smerten. Men Jesus visste at denne kampen, den måtte han utkjempe alene. Hans kamp kunne aldri bli disiplenes kamp.

Å våke med Herren

Jesus bebreider Peter, Jakob og Johannes for at de ikke klarte å våke med ham «en eneste time» (v. 40). Dette våkemotivet i Getsemane-scenen skal trolig minne oss om den jødiske skikken å våke gjennom påskenatten. Skikken har sin bakgrunn i fortellingen i 2 Mos kap. 12 om innstiftelsen av påskehøytiden. Der heter det at da Herren førte israelittene ut av Egypt, var det «en våkenatt for Herren» (v. 42). Derfor skulle alle israelitter i slekt etter slekt våke for Herren påskenatten, som uttrykk for at den friheten fra Egypt de fikk den første påsken, hele tiden måtte passes på og våkes over. Når Jesus oppfordrer sine nærmeste disipler til å våke med seg, ser han seg selv i en funksjon og rolle som er i analogi med Gud Herrens i den første påskenatten.

Jesu bønn i Getsemane og Fadervår

Det nevnes ofte i evangeliene at Jesus ber. Men det er først i fortellingen om Jesus i Getsemane vi leser om *hva* Jesus ber om for sitt eget vedkommende: Han ber om å få slippe det grufulle som venter ham, om å slippe å bli rammet av Guds straff og vrede over synden. Men han lar sine ønsker være underordnet Guds vilje, hans vilje bøyes inn under Guds vilje: Ikke som jeg vil, bare som du vil.

Evangelistene ser tydeligvis en sammenheng mellom Jesu bønn i Getsemane og all kristen bønn, i særdeleshet den bønningen han lærte sine disipler å be. Her er to linker:

1. Tiltalen til Gud med det helt enkle 'Far' er uttrykk for det tillitsfulle forhold sønnen/barnet har til sin far, uttrykk for nærhet og fortrolighet, noe som understrekes ytterligere i Markusversjonen av Getsemane-fortellingen, der Jesu bønnetilale er gjengitt også med det arameiske ordet 'abba' (Mark 14,36). Det var trolig Jesu vanligste måte å henvende seg til Gud på i bønn. Ordet hører familielivet til, og har for det lille barnet en intim klang. Både før og etter Jesus finnes eksempler på at jøder har brukt 'abba' når de ba til Gud, så Jesu bruk av ordet 'abba' er ikke enestående. Når det iblant hevdes at jødene ikke kjenner Gud som 'far', er det en misforståelse. Men for Jesus var denne bønnetiltalen karakteristisk, og den ble brukt konsekvent. Det var Jesu tillitsfulle overbevisning at som hans 'abba' hadde vært med ham i hans liv, slik er Gud også hans 'abba', hans omsorgsfulle far nå hvor han er i dødsangt. Den tillitsfulle bønnetiltalen 'abba' ble hurtig også kjennetegnet på kristen bønn, og et fast liturgisk uttrykk, også i hedningkristne menigheter, jf. Rom 8,15 og Gal 4,6.
2. Jesu bønn til sin Far om at hans frelsesvilje må skje, tilsvarende tredje bønn i Fadervår: «La viljen din skje ...», en bønn der vi kalles til lydighet mot Guds gode vilje. «Ikke som jeg vil, bare som du vil» er en mønsterbønn for en kristen. Men bønningen om å la alle våre ønsker være underordnet Guds vilje er samtidig den kanskje vanskeligste bønningen, jf. Vidar Kristensens salme «Den vanskeligste bønningen» (NoS 634).

Vredesbegeret Jesus måtte tømme

Jesus ber om at «dette begeret» må – om mulig – gå ham forbi. Jesus ber om påske, ordet 'påske' (hebraisk *pescha*, gresk *pascha*) betyr forbigang, etter dødsengelen som gikk forbi israelittens hus som var merket med blod på dørkarmene. Men Jesus skulle ikke få oppleve påske, ikke i denne betydning av ordet. *Han* skulle ikke oppleve påske, hvis vi skulle få oppleve den.

«Begeret» som Jesus ber sin Far ta fra ham, kan tolkes som et billedord om Jesu forestående lidelse og død. Jesus engstes for torturen, for korsfestelsens grufulle død. Han går ikke døden i møte som en helt, som en Sokrates, som etter å ha blitt dømt til døden for gudsfornektelse drikker giftbegeret med opphøyet ro og blir et ideal for mange hvordan man heltemodig skal møte døden.

Men det ligger noe mer i billedordet 'beger'. For Jesus selv, for evangelistene, for de første leserne var det klart hva dette 'mer' var. For de kjente Det gamle testamente og dets billedverden. Der er «beger» ofte brukt som et uttrykk for Guds vrede over synden, det er vredesbegeret, straffebeget.

Skal vi forstå noe av presset Jesus var under, av hva det var som kunne få ham til å bli tynget av sorg til døden, og skal vi forstå noe av hva han ba om å få slippe, må vi sitere eller referere til steder i GT der «beger» er brukt som bilde på Guds vrede og dom. «Herren har et beger i hånden», skriver salmisten (Sal 75,9) «med skummende, krydret vin. Han skjenker i av vinen, og alle urettferdige på jorden må drikke, selv bunnfallet må de tømme». Profeten Jesaja skriver om vredesbegeret «fra Herrens hånd» (51,17). Profeten Jeremia skriver flere ganger om begeret som er fylt med Herrens vredes vin (25,15; 49,12). I Esek kap. 23 skildres i detalj begeret israelittene må drikke som straff for sitt frafall: Det er et beger som er «både dypt og vidt», det «rommer mye» (v. 32), og, sier Herren, det er et beger som Guds folk må drikke ut «til siste dråpe» (v. 34).

Det er dette beger, begeret der ingrediensene er all verdens synd og skyld, der alt er 'samlet', all vår egoisme og ukjærlighet, all vår ulydighet, alt vi har forbrutt, ja, selve vår fortapelse Jesus ber, «med høye skrik og tårer» (Hebr 5,7), ikke bare på sine knær, men på alle fire («kastet seg ned med ansiktet mot jorden», Matt 26,39) om å slippe å tømme. Vi har ingen mulighet for å forestille oss alt hva dette begeret rommer og hvor uendelig tungt det er å tømme det. For vi kjenner ikke styrken i Guds vrede. Salmisten spør nettopp om dette: «Hvem kjenner styrken i din vrede?» (Sal 90,11). Svaret er: Ingen, ingen unntatt Jesus. Men vi kan kanskje ane hva begeret inneholder, ane nok til å skjønne at Jesus ville slippe å tømme det.

Jesus ville ikke være ulydig mot Guds, han ville fullføre frelsesverket. Men kanskje kunne det finnes en annen måte å gjøre det på, å la kjærligheten seire på, kanskje kunne det være en enklere, en mer smertefri vei å gå. Kanskje som den gang med Abraham og Isak: Da prøvelsens mål for Abraham var nådd, ble den avbrutt av Gud, Isak gikk fri, ble ikke rammet av sin far Abrahams kniv. Alt er jo mulig for Gud, minner Jesus Gud om (Mark 14,36). Kunne han kanskje bli behandlet på samme måte som Isak? Kunne det ikke da være mulig for Gud å ha en sønn som ikke må drikke det beger, det vredens beger, som Gud selv skjenker?

Men det var ikke mulig for den Gud, for hvem alt er mulig, å gjøre det umulige, å ha en sønn som ikke drakk det beger, det vredens beger, som Gud selv skjenker. Det var ikke mulig om vi ikke skulle gå fortapt. «Vredens fulle beger drikke må han, skal han – ellers ikke blir hans frelseskalk min del». Skulle synden og skylden bringes ut av verden, var dette den ufattelige pris som måtte betales: At Guds egen Sønn gjorde all verdens skyld til sin og sonste den, at han bar syndens ufattelige byrde for alle andre, at han gjorde seg til ett med syndere. Paulus formulerer dette slik i 2 Kor 5,21 i et av Bibelens mest uutgrunnelige vers: «Han som ikke visste av synd, har Gud gjort til synd for oss, for at vi i ham skulle få Guds rettferdighet». Ansvaret for all vår synd ble lagt på ham, den syndfrie! Gud tok vredens beger ut av vår hånd, vi skulle slippe å drikke det. I stedet gis begeret i Jesu hånd. Han er satt til å tømme Guds vredes beger. *Han* må tømme det, tømme det til bunns, til siste dråpe. Ingen kan gjøre det i stedet for ham. Han gjør det i stedet for andre. Og vi får overrakt et annet beger: velsignelsens beger (jf. 1 Kor 10,16), frelsens beger (jf. Sal 116,13), og får løfte det, i evig takk og glede.

Gunnar Johnstad

Førsteamanuensis, Teologi, religion og filosofi

NLA Høgskolen Bergen

gunjohn@online.no